

**IT'S THE
FOOD,
MY FRIEND!**

**10e
EDITIE**
*landbouw- en
voedseldialogen*

NEDERLAND OP DE TEKENTAFEL

Gespreksleider: *Felix Rottenberg*
februari-mei 2019 | Rode Hoed, Amsterdam

IT'S THE FOOD, MY FRIEND!

NEDERLAND OP DE TEKENTAFEL

Ruimte voor mens, natuur en landbouw in een veranderend klimaat

Het Nederlandse landschap staat aan de vooravond van grote veranderingen. We moeten ons aanpassen aan de gevolgen van bodemdaling en klimaatverandering, maar we moeten tegelijk onze leefstijl en ons voedselpatroon aanpassen om de CO2 uitstoot te reduceren. We staan voor de immense opgave om ons land en ons voedselsysteem opnieuw te ontwerpen. Dat is ook een sociaal en ethisch vraagstuk.

En dat geldt ook op wereldschaal, waar een nog steeds groeiende bevolking verzeild raakt in een *ratrace* om landbouwgronden en grondstoffen. Moeten we daarom niet weer serieus gaan denken aan actieve bevolkingspolitiek? In deze 10e debatserie in de Rode Hoed gaan we op zoek naar de oorzaken van de problemen en kijken wat we er aan kunnen doen. Hoe kunnen we de relatie tussen mens en planeet herstellen? Wat zijn onze handelingsperspectieven, van boer tot burger? Een serie inzoomend vanuit het *water* naar het *land*, de *bevolking*, en tenslotte de *politiek* en ons eigen *menselijk handelen*.

Voelt u zich betrokken bij de toekomst van ons voedsel en ons agrarisch landschap? Deze serie biedt u nieuwe kennis, inspirerende vergezichten, ontmoetingen en dialoog. Doe en denk mee hoe we ons voedselsysteem toekomstbestendig kunnen maken.

De debatten zijn bedoeld voor geïnteresseerde burgers, agrariërs, studenten en professionals. Moderator: Felix Rottenberg.

10e
EDITIE
landbouw- en
voedseldialogen

Links: Dirk Sijmons, landschapsarchitect. Midden: Hanno Pijl, hoogleraar Leiden UMC.

Rechts: Louise Vet, trekker Deltaplan Biodiversiteitsherstel en nr 1 in Trouw's Duurzame Top-100.

MAANDAG 11 FEBRUARI ♦ Rode Hoed, 20:00-22:00 uur

MEEBEWEGEN MET KLIMAATVERANDERING, BODEMDALING EN WATER

Nederland staat opnieuw voor enorme waterstaatkundige uitdagingen. Daarbij komt ook onze voedselproductie in de knel, niet alleen door droogte, maar ook door bodemdaling, verzilting, heftiger weer en structurele opwarming.

Hoe passen we ons aan? Alleen door dijken te verhogen of ook door mee te bewegen en van de nood een deugd te maken? Denk aan zoutwaterlandbouw en droogteresistente gewassen. Hoe verzorgen en behouden we draagvlak voor de noodzakelijke aanpassingen?

In het veenweidelandschap van het Groene Hart en Friesland daalt de bodem steeds verder, ten koste van landbouw, huizen en klimaat. Valt dit karakteristieke landschap nog te redden?

Sprekers:

- ♦ **Dirk Sijmons**, *landschapsarchitect*, over Nederland Waterland: historie en perspectieven.
- ♦ **Gilles Erkens**, *geoloog van Deltares en Universiteit Utrecht*, over bodemdaling, met name in de veenweiden.

Reacties van:

- ♦ **Hilde Niezen**, *wethouder Gouda, voorzitter Platform Slappe Bodem, initiatiefnemer van het Kenniscentrum*, over bodemdaling in het Groene Hart.
- ♦ **Sjaak Hogendoorn**, *melkveehouder in Noord Holland*.

MAANDAG 18 MAART ♦ Rode Hoed, 20:00-22:00 uur

DE GRONDMARKT FRUSTREERT DUURZAME VOEDSELPRODUCTIE; HOE CREËREN WE RUIMTE VOOR BIODIVERSITEIT EN JONGE BOEREN?

Bij het herontwerpen van Nederland speelt de grondmarkt een cruciale rol. Dat gaat niet goed: grond wordt steeds duurder en steeds meer grondeigenaren gaan voor winst op korte termijn, ten koste van duurzaamheid. Er zijn verschuivingen van extensief naar intensief grondgebruik, van voedselgewassen en grasland naar siergewassen zoals bloembollen en van langlopende naar kortlopende pacht, wat ten koste gaat van de bodemvruchtbaarheid, het landschap en de biodiversiteit. Ook wordt steeds meer grond gebruikt voor biomassa en zonneparken, wat de grondprijs nog verder opdrijft.

Wat zijn de oorzaken van de hoge prijzen? Wat kunnen we er aan doen? Hoe komen we tot duurzaam grondgebruik? Wat is de rol van rijk en provincies? Hoe beperken we de schade voor de biodiversiteit? En hoe zorgen we dat er straks nog voldoende boeren zijn?

Een debat aan de vooravond van de Provinciale Staten verkiezingen.

Sprekers:

- ◆ **Krijn Poppe**, *Wageningen UR*, over de impact van de grondmarkt op voedselproductie, bodemkwaliteit en biodiversiteit.
- ◆ **Prof. Louise Vet**, *directeur Nederlands Instituut voor Ecologie, trekker Deltaplan Biodiversiteitsherstel en nr 1 in Trouw's Duurzame Top-100*, over bodemkwaliteit, biodiversiteit en de grondmarkt.
- ◆ **Kees van Biert**, *Stichting Grondbeheer*, over anders omgaan met de grondmarkt.

Reacties van:

- ◆ **Harry Smit**, *Rabobank*.
- ◆ **Marije Klever**, *boerin en bestuurslid Nederlands Agrarische Jongeren Kontakt (NAJK)*.

MAANDAG 8 APRIL ♦ Rode Hoed, 20:00-22:00 uur

VOEDSELZEKERHEID EN HET BEVOLKINGSVRAAGSTUK

De wereldbevolking groeit sneller dan verwacht, vooral in Afrika. De VN houdt rekening met een groei van de huidige 7,6 miljard mensen naar 9,8 miljard in 2050 en 11,2 miljard in 2100. Kan de aarde al deze mensen straks nog voeden?

Oplossingen voor de dreigende voedselschaarste worden vaak gezocht in minder vlees eten, minder voedselverspilling en betere verdeling van voedsel. Dat is hard nodig en kan zeker helpen, maar we zullen tegelijk ook de bevolkingsgroei moeten afremmen, althans in regio's waar de bevolking nog sterk groeit. Geboortebeperking komt recent weer uit de taboesfeer. Met welke sociaal-culturele factoren moeten we dan rekening houden, met name ook in Afrika? En willen we ook geboortebeperking in rijke landen met hun hoge consumptieniveau? Vraag is ook wat we hier vanuit Nederland aan kunnen bijdragen.

Sprekers:

- ◆ **Prof. Leo van Wissen**, *Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (Nidi)*, over cijfers bevolkingsgroei en opties voor vrijwillige geboortebeperking.
- ◆ **Prof. Martin van Ittersum**, *Wageningen UR*, over de groeipotentie van de voedselproductie wereldwijd en de invloed van klimaat, energie, water, grondstoffen.
- ◆ **Niek Koning**, *Wageningen UR*, over hoe Europa de bevolkingsgroei in Afrika bevordert.

**IT'S THE
FOOD,
MY FRIEND!**

MAANDAG 6 MEI ♦ Rode Hoed, 20:00 - 22:00 uur

NIEUWE VOEDSELTRENDS (VEGAN, LEEFSTIJLGENEESKUNDE) EN HUN IMPACT OP ONZE GEZONDHEID EN ONS LANDSCHAP

Klimaatverandering, bodemdaling en kringlooplandbouw maken forse aanpassingen van onze samenleving en ons landschap onontkoombaar.

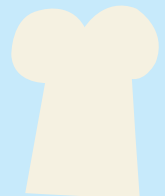
Van vitaal belang zijn onze voedselkeuzes, met als grootste uitdaging drastische vermindering van onze vleesconsumptie. Kunnen we zorgen dat mensen voedsel weer hoger gaan waarderen en zich weer meer verbonden gaan voelen met de productie er van, en met de planeet? Hoe kunnen we duurzame keuzes gemakkelijk en aantrekkelijk maken? Hoe komen we tot true pricing? En wat kunnen we verwachten van de snel groeiende leefstijlgeneeskunde, de 'vegan' beweging en de 'stoplichten' die de supermarkten gaan invoeren? Kunnen we onze voedselomgeving zo inrichten dat de keuze voor gezond en duurzaam voedsel gemeengoed wordt?

Sprekers

- ♦ **Prof. Hanno Pijl**, *Leiden UMC*, over voedsel en leefstijl als medicijn.
- ♦ **Hanneke Muilwijk**, *Planbureau voor de Leefomgeving*, over stimulering van duurzame landbouw vanuit de keuken.

Herontwerp van de voedselomgeving:

- ♦ **Coosje Dijkstra**, *Vrije Universiteit*, over wat overheden, scholen en supermarkten kunnen doen.
- ♦ **Natascha Kooiman**, *Transitie Coalitie Voedsel*, over het belang van samenwerking.
- ♦ **Petra Verhoef**, *Rathenau Instituut*, over 'maakbaarheid' in relatie tot gezonde en duurzame voedingspatronen.

MODERATOR

Felix Rottenberg

ORGANISATIE

Wouter van der Weijden, Stichting Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM)

wvanderweijden@clm.nl

Bert van Ruitenbeek, Bureau Ecominds ♦ *info@ecominds.nl*

Felix Rottenberg, debatleider van de landbouw- en voedseldialogen

i.s.m. de Rode Hoed.

PARTNERS

Rathenau Instituut, Slow Food Youth Network (SFYN) en Transitie Coalitie Voedsel

MEDIAPARTNERS

Dagblad *Trouw* en *foodlog.nl*

KAARTVERKOOP

U kunt losse kaarten bestellen of passe-partouts voor de hele serie.

Losse kaarten per avond (incl. koffie en thee): 13 euro ♦ 8 euro voor studenten

Passe-partout (incl. koffie en thee): 37 euro ♦ 22 euro voor studenten

Aanvangstijd: 20:00 uur (zaal open: 19:30 uur)

Kaarten bestellen: www.rodehoed.nl/its-the-food-my-friend/

LOCATIE

De Rode Hoed, Keizersgracht 102, 1015 CV Amsterdam

Deze debatserie wordt mede mogelijk gemaakt door:

Agrifirm, Nederlandse Zuivelorganisatie (NZO), Rabobank,

Triodos Foundation, DO-it, Eosta

WWW.RODEHOED.NL/ITS-THE-FOOD-MY-FRIEND

WWW.CLM.NL

[#FOODFRIEND](https://twitter.com/FOODFRIEND)

**IT'S THE
FOOD,
MY FRIEND!**

**10e
EDITIE**
*landbouw- en
voedseldialogen*